

Zróźnicowanie florystyczne wybranych alei gmin: Namysłów, Świerczów oraz Domaszowice na Dolnym Śląsku

Klara Tomaszewska, Aleksandra Bogdańska

Floristic Diversity
of Selected Tree
Alleys in Lower
Silesian Communes:
Namysłów, Świerczów
and Domaszowice

Wprowadzenie

Introduction

Zadrzewienia wzdłuż dróg są wpisane w polski krajobraz rolniczy. Przy ich charakteryzowaniu wymienia się budujące gatunki drzew, zwraca się uwagę na to, czy korony drzew stykają się ze sobą nad jezdnią tworząc swoisty tunel, podkreśla się różnorodne funkcje pełnione przez aleje i zadrzewienia, ocenia stan zdrowotny drzew [Zajączkowski 1997, 2000; Gamrat, Kochanowska 1999; Łukaszewicz 2004; Haber, Urbański 2005; Tomaszewska, Kopcza 2008]. Tymczasem pojęcie przydrożnego pasa zieleni sygnalizuje wyraźnie, iż w miejscu tym oprócz drzew występują także rośliny zielne lub krzewy. Jednak stosunkowo rzadko zwraca się uwagę na te grupy roślin [Gamrat, Kochanowska 2005], mimo, że jedną z wymienianych ról pełnionych przez zadrzewienia jest ochrona bioróżnorodności.

Celem badań było przeanalizowanie zróźnicowania florystycznego (obejmującego zarówno dendroflorę, jak i rośliny zielne) w obrębie wybranych alei oraz sprawdzenie, czy na skład gatunkowy roślin zielnych pasa przydrożnego mają wpływ tereny przyległe.

Materiał

The material

Badaniami objęto 10 alei znajdujących się w gminach: Namysłów, Świerczów oraz Domaszowice na Dolnym Śląsku. W gminie Namysłów wytypowano 4 aleje i były to: aleja klonowa w Baldwinowicach, aleja wielogatunkowa oraz kasztanowa we wsi Ligota Książęca, a także aleja kasztanowa we wsi Minkowskie. W gminie Świerczów badaniom poddano 5 alei i były to: aleja lipowa w Biestrykowicach, aleja dębowa oraz czereśniowa w Dąbrowie Namysłowskiej, aleja wielogatunkowa we wsi Kuźnica Miodarowa oraz aleja kasztanowa w Staroście. Natomiast z gminy Domaszowice pochodziła tylko jedna aleja kasztanowa znajdująca się we wsi Gręboszów. Wybrane obiekty badawcze różniły się ponadto m.in. długością, otoczeniem, charakterem pasa jezdniowego, wzdłuż którego rosną drzewa.

Wyniki badań

The research results

Dendroflora badanych alei

Dendroflora of the researched alleys

W obrębie analizowanych alei odnaleziono 19 gatunków drzew oraz 5 gatunków krzewów. Aleje tworzą drzewa liściaste, jedynie

Ryc. 1. Aleja klonowa między Baldwinowicami a Kowalowicami

Fig. 1. Maple alley between Baldwinowice and Kowalowice

Ryc. 2. Mozaika gatunków roślin zielnych w alei wielogatunkowej w Ligocie Książęcej

Fig. 2. Mosaic of species of herbaceous plants in a multispecies alley in Ligota Książęca

w alejach w Biestrykowicach oraz w Kuźnicy Miodarowej odnotowano pojedyncze osobniki sosny zwyczajnej (*Pinus silvestris*). Badania wykazały, że tylko dwie aleje: czereśniowa w Dąbrowie Namysłowskiej oraz kasztanowa w Ligocie Książęcej były rzeczywiście jednogatunkowe. W pozostałych albo z założenia występowało kilka gatunków drzew, albo dodatkowe gatunki pojawiały się w lukach powstałych na skutek wypadnięcia drzew tworzących aleję. Również w takich miejscach po drzewach spotyka się krzewy m.in.: głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*), śliwę mirabelkę (*Prunus cerasifera*), jeżynę fałdowaną (*Rubus plifolius*).

Każdy z obiektów ma jakieś cechy odróżniające od pozostałych. Najmłodsze drzewa (klony zwyczajne – *Acer platanoides*) rosną wzdłuż szosy prowadzącej od Baldwinowic do Kowalowic i Głuszyny. Jest to zarazem najszersza aleja, a drzewa posadzone są już zgodnie z obecnymi wymaganiami, czyli poza koroną drogi, w odległości 3 m od asfaltu. Wiek drzew decyduje o tym, iż jest to aleja otwarta. Najciekawsza aleja z punktu widzenia gatunków drzew to aleja czereśniowa w Dąbrowie Namysłowskiej. Niestety nie wszystkie drzewa przetrwały, jednak ze względu na dobry stan tych, które pozostały, należałoby aleję otoczyć specjalną opieką, ponieważ aleje utworzone z drzew owocowych bezpowrotnie znikają z polskiego krajobrazu rolniczego.

Zdecydowanie wielogatunkowa aleja prowadzi od Kuźnicy Miodarowej do wsi Żaba i Miodary. Dominuje w niej robinia akacja, a gatunkami współtworzącymi są: olsza szara, olsza czarna, dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata, topola osika oraz jedna sosna zwyczajna.

Najkrótszą jest aleja topolowa w Minkowskim – ma zaledwie 300 m i dominuje w niej topola czarna (*Populus nigra*). Drzewa obsadzone są wzdłuż drogi wyłożonej płytami betonowymi. Zagrożenie dla topól stanowi jemięć pospolita (*Viscum album*), występująca aż na połowie drzew tworzących aleję. Z kolei najdłuższą (1500 m) jest aleja kasztanowa w Gręboszowie. Tutaj także pojawiają się pojedyncze osobniki innych gatunków: czeremchy amerykańskiej (*Prunus serotina*), głóg jednoszyjkowego, bzu czarnego (*Sambucus nigra*), jeżyny fałdowanej oraz śliwy mirabelki. Drzewa rosną wzdłuż drogi polnej.

Bardzo ciekawe układy kompozycyjne prezentują dwa obiekty. Pierwszym jest stosunkowo krótka aleja kasztanowa w Staroście, która prowadzi polną drogą do grupy potężnych dębów szypułkowych otaczających zabytkową figurę św. Jana Nepomucena (pochodzącą z 1874 r.). Druga to aleja lipowa w Biestrykowicach, składająca się z dwóch wyraźnych części. W pierwszej części lipy drobnolistne (*Tilia cordata*) rosną po obu stronach drogi, natomiast w drugiej – lipy są tylko z jednej strony, natomiast drugi

Ryc. 3. Aleja kasztanowa w Staroście

Fig. 3. Chestnut tree alley in Staroście

Ryc. 4. Figura św. Jana Nepomucena z 1874 r. otoczona potężnymi dębami szypułkowymi

Fig. 4. Figure of St. John of Nepomuk from 1874, surrounded by mighty common oaks

szpaler tworzą głównie klon jawor oraz grab zwyczajny (*Carpinus betulus*), występuje także dąb szypułkowy oraz jedna sosna zwyczajna. Zmiana w charakterze alei związana jest z tym, że druga część prowadzi wzdłuż dawnego parku przypałacowego i szpaler grabowo-klonowy stanowi jednocześnie jego granicę.

Niektóre aleje, znajdujące się w administracyjnych granicach wsi, zostały ostatnio podniesione do rangi ulicy i otrzymały nazwy: ulica Lipowa w Biestrzykowicach oraz ul. Kasztanowa w Staroście.

Różnorodność florystyczna pasów zielenie między drzewami

Floristic diversity of green belts between the trees

Pasy zieleni pomiędzy drzewami tworzącymi aleje są bardzo urozmaicone. We wszystkich badanych obiektach odnaleziono 123 gatunki roślin zielnych należących do 32 rodzin. Liczba przedstawicieli poszczególnych rodzin była różna. Najliczniej reprezentowane są astrowate (*Asteraceae*). Odnaleziono 24 gatunki, wśród których były między innymi: krwawnik pospolity, kozibród łąkowy, maruna bezwonna, mlecch kolczasty, rumianek bezpromieniowy, stokrotka pospolita. Drugą rodziną bogatą w gatunki były wiechlinowa-

te (*Poaceae*). Rozpoznano 17 gatunków, w tym: stokłosę miękką, tymotkę łąkową, wiechlinę łąkową, rajgras wyniosły, kupkówkę pospolitą, pszenicę i żyto. Nieco mniej reprezentantów – 15 gatunków – miała rodzina bobowate (*Fabaceae*), do której należały m.in. cieciora pstra, komonica zwyczajna, koniczyna łąkowa, koniczyna białoróżowa, lucerna sierpowata, wyka ptasia. Aż 15 rodzin, w tym np. komosowate (*Chenopodiaceae*), skrzypowate (*Equisetaceae*), szczeciowate (*Dipsacaceae*), wilczomleczowate (*Euphorbiaceae*), miało tylko po jednym przedstawicielu.

W poszczególnych alejach odnotowano od 22 do 56 gatunków roślin zielnych. Najwięcej rosnęło w alei wielogatunkowej w Ligocie Książęcej (56 gatunków), nieco mniej – 51 – w alei topolowej w Minkowskim, natomiast zaledwie 22 gatunki odnaleziono w alei kasztanowej w Gręboszowie.

Poszczególne aleje różniły się między sobą nie tylko liczbą gatunków, ale także ich zestawem. Aż 49 gatunków (co stanowi 40%) wystąpiło tylko raz, natomiast pozostałe 75 gatunków pojawiło się w kilku alejach. Spośród oznaczonych 123 gatunków jedynie dwa: bniec biały (*Melandrium album*) oraz mniszek lekarski (*Taraxacum officinale*) spotkano we wszystkich dziesięciu obiektach. Zaledwie jeden gatunek – kupkówka pospolita (*Dactylis glomerata*) – występował w dziewięciu alejach, natomiast krwawnik pospolity (*Achillea millefolium*), pokrzywa

Ryc. 5. Aleja kasztanowa w Gręboszowie

Fig. 5. Chestnut tree alley in Gręboszowie

Ryc. 6. Mniszek lekarski (*Taraxacum officinale*) występował we wszystkich alejach

Ryc. 6. Common dandelion (*Taraxacum officinale*) occurred in all alleys

Ryc. 7. Mak polny (*Papaver rhoes*), chaber bławatek (*Centaurea cyanus*), bniec biały (*Melampyrum album*) w alei w Ligocie Książęcej

Ryc. 7. Field poppy (*Papaver rhoes*), blue cornflower (*Centaurea cyanus*), white campion (*Melampyrum album*) in alley in Ligota Książęca

Ryc. 8. Łany trzcinnika piaskowego (*Calamagrostis epigejos*) w alei w Minkowskiem

Ryc. 8. Fields of wood small-reed (*Calamagrostis epigejos*) in alley in Minkowskie

zwyczajna (*Urtica dioica*) oraz życica trwała (*Lolium perenne*) pojawiły się w ośmiu obiektach. Nierzadko pobocza jednej alei różniły się dominującymi gatunkami. Cecha taka najwyraźniej zaznaczyła się w przypadku alei wielogatunkowej w Ligocie Książęcej, gdzie po jednej stronie rosły m.in. różne gatunki wyk (*Vicia*): wyka drobnokwiatowa, kosmata, ptasia oraz siewna, natomiast po przeciwnej stronie drogi dominowała koniczyna biała.

Na zestaw gatunków roślin zielnych może mieć wpływ sąsiedztwo alei. W kilku badanych obiektach sytuacja taka zaznaczyła się dosyć wyraźnie. W Biestrzykowicach, w części alei przylegającej do parku przypałacowego odnaleziono tylko 8 gatunków. Są one jednak bardzo ciekawe, gdyż zdecydowanie nawią-

zują do runa takiego zaniedbanego parku przekształcającego się w las. Jest tam czosnek niedźwiedzi (*Allium ursinum*) będący zarazem gatunkiem objętym ochroną gatunkową, czosnaczek pospolity (*Alliaria petiolata*), świerząbek gajowy (*Chaerophyllum temulum*) oraz bluszcz pospolity (*Hedera helix*) także podlegający częściowej ochronie. W innej części tej samej alei, przy mostku nad ciekim, pojawiły się nieliczne osobniki rdestowca ostrokończystego (*Reynoutria japonica*). Gatunek ten sprowadzony został jako roślina ozdobna. Obecnie jednak wykazuje ogromną agresywność w rozprzestrzenianiu się i uznawany jest już za tzw. gatunek inwazyjny.

Aleje są elementem krajobrazu rolniczego, wobec czego wśród roślin zielnych mogą znaleźć się gatunki chwastów pól, jak również gatunki uprawne. I tak w alei wielogatunkowej w Ligocie Książęcej w pasie zieleni na wysokości pola z pszenicą zaobserwowano mak polny (*Papaver rhoes*) oraz chabra bławatka (*Centaurea cyanus*), czyli typowe chwasty zbóż, a ponadto w paru miejscach rosła pszenica. Z kolei w alejach: czereśniowej w Dąbrowie Namysłowskiej oraz wielogatunkowej w Kuźnicy Miodarowej pomiędzy drzewami występowały małe kępki żyta. Obecność zbóż na poboczu była spowodowana nieprawidłowościami, jakie miały miejsce w czasie siewów.

Pobocza różniły się także sposobem występowania gatunków. Mo-

gły to być płaty – tak jak trzcinnik piaskowy (*Calamagrostis epigejos*) w lukach alei topolowej w Minkowskiem czy koniczyna łąkowa (*Trifolium pratense*) w alei wielogatunkowej w Ligocie Książęcej, częściej jednak występowała mozaika wielu gatunków.

Wśród gatunków poboczy odnaleźć można inne interesujące gatunki, takie jak goździk kropkowany (*Dianthus deltoideus*) czy rozchodnik wielki (*Sedum maximum*) charakterystyczne dla suchych muraw.

Podsumowanie

Conclusion

Jedną z funkcji przypisywanych zadrzewieniom przydrożnym jest ochrona bioróżnorodności. Przebadanie dziesięciu alei potwierdziło ich bogactwo florystyczne. Rozpoznano 19 gatunków drzew oraz 5 gatunków krzewów. Wśród drzew dominowały oczywiście gatunki zasadzone tworzące aleje, ale w lukach po ubytkach pojawiają się samorzutnie inne gatunki. Każdy z obiektów był inny, jednak specyficznym układem kompozycyjnym zwracają uwagę dwie aleje: kasztanowa w Starościńcu kończąca się grupą starych, pomnikowych dębów otaczających zabytkową figurę oraz dwuczęściowa w Biestrzykowicach. Szczególną opieką powinno się objąć aleję czereśniową w Dąbrowie Namysłowskiej, ponieważ aleje drzew owocowych bezpowrotnie znikają z polskiego krajobrazu rolniczego. Różnorod-

ność florystyczną szczególnie dobrze widać w przypadku roślin zielnych pasa przydrożnego. Rozpoznano we wszystkich badanych obiektach 123 gatunki roślin zielnych należące do 32 rodzin. Liczba przedstawicieli poszczególnych rodzin była różna. Najliczniej reprezentowane są: astrowate (*Asteraceae*), wiechlinowate (*Poaceae*) oraz bobowate (*Fabaceae*). O dużej różnorodności świadczy także fakt, że tylko dwa gatunki występowały we wszystkich dziesięciu alejach, natomiast aż 40% gatunków pojawiło się tylko raz. Wśród rozpoznanych gatunków dominują te charakterystyczne dla przydroży, można jednak znaleźć także inne przechodzące z terenów przyległych. Aleje mogą być również miejscem występowania gatunków chronionych, np. czosnek niedźwiedzi (*Allium ursinum*) lub charakterystycznych dla zupełnie innych siedlisk, np. goździk kropkowany (*Dianthus deltooides*).

Wszystko razem wskazuje, iż warto na aleje patrzeć jako na coś niezmiernie cennego w polskim krajobrazie rolniczym.

Zdjęcia wykonała Aleksandra Bogdańska.

Photographs made by Aleksandra Bogdańska.

Klara Tomaszewska

Aleksandra Bogdańska

Katedra Botaniki i Ekologii Roślin

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Department of Botany and Plant Ecology

Wrocław University of Environmental and Life

Sciences

Literatura

1. Gamrat R., Kochanowska R., 1999, *Charakterystyka zadrzewień śródpolnych na terenie gminy Dobra Szczecińska – ich znaczenia i problemy ochrony* [w:] „Przegląd Przyrodniczy”, 10, s. 77–84.
2. Gamrat R., Kochanowska R., 2005, *Zbiorowiska trawiaste zadrzewień przydrożnych w rejonie Gryfina* [w:] „Łąkarstwo w Polsce”, 8, s. 61–70.
3. Łukaszewicz J., 2004, *Wartości zabytkowych alei dawnych założeń podworskich na wybranych przykładach z okolic Łomży* [w:] „Architektura Krajobrazu”, nr 3–4 2004, s. 31–37.
4. Haber Z., Urbański P., 2005, *Kształtowanie terenów zieleni z elementami ekologii*, Wyd. AR Poznań.
5. Tomaszewska K., Kopcza A., 2008, *Walory przyrodnicze, stan obecny i zagrożenia wybranych alei gminy Lubin* [w:] „Architektura Krajobrazu”, nr 1 (18) 2008, s. 26–32.
6. Zajączkowski K., 1997, *Rola zadrzewień w ochronie środowiska i ochronie wody* [w:] „Zeszyty Edukacyjne”, Wyd. IMUZ Falenty, nr 3, s. 39–50.
7. Zajączkowski K., 2000, *Rola zadrzewień w kształtowaniu przyrodniczych warunków rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz akumulacji węgla z atmosfery* [w:] „Zeszyty Edukacyjne”, Wyd. IMUZ Falenty, nr6, s. 72–84.